

ROMÂNII ȘI BALCANII, PRIN OCHII FRAȚILOR BUXTON (1914)

Daniel CAIN

Abstract: As founders of the influential Balkan Committee in London, brothers Noel and Charles Buxton travel through the Balkans in the fall of 1914 on an unofficial diplomatic mission. They arrive in Bucharest in the last days of Carol I's reign, who receives them in audience just hours before his death. A few days later, the two fall victim to an assassination attempt in front of the Royal Palace during the funeral of Carol I. We will try to reconstruct the atmosphere of those days and the impressions of the Buxton brothers' interaction with Romanian society.

Key Words: WW1, Carol I, Romania, Bulgaria, Buxton, diplomacy.

Programul Regelui Carol I pentru vineri, 26 septembrie/9 octombrie 1914, este cel obișnuit. În jurnalul său, în dreptul acestei zile nu trece decât un singur cuvânt: „Zăpadă”¹. Nu mai are timp sau energie să noteze nimic despre audiențele din timpul zilei. După-amiază, se întâlnește cu frații Noel și Charles Roden Buxton, doi politicieni britanici. Fondatori ai influentului Comitet Balcanic de la Londra, frații Buxton călătoresc prin Balcani, în toamna anului 1914, într-o misiune diplomatică neoficială, menită să atragă țările neutre din regiune de partea Antantei. Noel Buxton (1869-1948), care ulterior va ajunge ministru în două cabinete britanice, avea reputația de a fi cea mai mare

¹ Vasile Docea, *Regele Carol I: jurnal, ultima pagină*, în „Document”, Anul III, Nr. 1 (9), ianuarie-martie 2015, p. 7.

autoritate în privința Balcanilor, din întreaga Cameră a Comunelor. Implicarea sa în activitatea Comitetului Balcanic i-a adus prietenia multor oameni de stat din Balcani². Sosiți la Sinaia, cei doi solicită o audiență familiei regale române, care le este acordată cu promptitudine. A contat faptul că Noel Buxton și regina Elisabeta se cunoscuseră în urmă cu un deceniu, prin intermediul unei prietene comune. Impresii despre această audiență sunt menționate în jurnalul pe care cei doi frați l-au ținut pe durata acestui periplu balcanic, jurnal rămas în posesia familiei. Acesta a fost publicat, în limba bulgară, de către academicianul Ivan Ilcev, acum aproape patru decenii, rămânând inaccesibil istoricilor români, din cauza barierei lingvistice³. Ulterior, o copie microfilmată a acestor însemnări a fost depusă la Arhiva Centrală de Stat din Sofia.

„A fost un moment bun să mergem în România, trebuia să vizităm toate capitalele înainte de a pleca acasă. România era deosebit de importantă pentru Bulgaria - cei doi singuri prieteni posibili. De asemenea, Napier⁴ și Bouchier⁵ ne-au îndemnat să mergem. În plus, Sinaia oferea singura șansă de a lua o pauză de la politică. George Barclay⁶ dăduse de înțeles, prin intermediul lui Napier, că nu vom fi bineveniți, dar noi nu intenționam să facem politică, iar eu (N) i-am scris lui GB că trebuie să stăm ascunși. (...)

Ne-am gândit că ar fi un avantaj pentru Misiunea noastră dacă i-am vedea pe Rege și pe Regină, dar nu ne-a plăcut să-l deranjăm pe George Barclay (deși, de regulă, audiențele se solicită numai prin intermediul Legației). Eu (NB) o întâlnisem pe Regină din dorința Hildei Deichmann⁷, cu zece ani în urmă, pe Rin, și ea m-a rugat să vin la Sinaia, așa că am lăsat o scrisoare la Palat, menită să îmbine prietenia cu măgulirea. Rezultatul a fost apariția unei ordonanțe în dormitorul nostru, purtând cărți mari de invitație la ceai. Ulterior, am aflat de la secretarul Regelui că Regina a spus când a primit scrisoarea mea: «L-am rugat să vină acum zece ani, dar nu a venit niciodată. A

² Noel Buxton, *With the Bulgarian staff*, New York, 1913, p. VII

³ Ноел и Чарлс Бъкстон, *Мисия на Балканите*, Университетско издателство “Климент Охридски”, София, 1987.

⁴ Henry Dundas Napier (1864-1941), atașat militar britanic la Sofia și București (1914).

⁵ James David Bouchier (1850-1920), jurnalist britanic, corespondent al lui *The Times* în Peninsula Balcanică.

⁶ George Head Barclay (1862-1921), ministru plenipotențiar al Marii Britanii la București (1912-1919).

⁷ Baroneasa Hilda Deichmann (1848-1932) era o prietenă veche a Reginei Elisabeta, pe care o evocă în volumul său de amintiri (*Impressions and memoirs*, London, 1926).

ales un moment foarte ciudat pentru a accepta». Era într-adevăr ciudat, când se știa că scopul nostru era să convingem România să lupte împotriva Germaniei, iar ei înșiși se află într-o luptă critică cu poporul lor, luptând pentru tronul lor, pentru că se pune absolut problema abdicării dacă guvernul intra în război.

Cu toate acestea, au fost foarte fermecători. Ne-au ținut de la 5.30 până la 7 și am fost încântați să auzim de la baronul Dungern⁸, care a luat masa cu noi, că la plecarea noastră s-au gândit să ne invite la prânz și probabil că o vor face. A urmat un lucru ciudat. Dimineața devreme, am auzit clopotul bisericii. Când chelnerul ne-a adus cafeaua, a spus că Regele murise la ora șase. Regele fusese atât de fermecător încât am fost foarte emoționați și a devenit cu atât mai interesant să ne gândim la ceea ce spusese. Așadar, acum (10 octombrie, dimineața) le scriem.

Am fost conduși într-un salon destul de încărcat, unde Regina stătea în picioare la capătul cel mai îndepărtat, cu un număr de alte persoane prin cameră. Pentru mine (NB), să intru primul a fost o încercare derutantă, din cauza sentimentului că ar trebui să te înclini, dar și a dificultății de a face acest lucru până când nu ai parcurs o distanță mare sub privirile regalității. Te simțea prea irelevant mășăluind, cu excepția cazului în care te comportai ca atunci când aduci un proiect de lege în Camera Comunelor, înclinându-te la intervale. Apropo, am fost foarte mulțumiți de folosirea hainelor de dimineață negre aduse pentru a trezi conștiința regilor și indicate în invitații drept redingote.

Regina semăna cu Elisabeth Fry⁹, cu veșminte vapoaze și păr nins, cu pomeți scoțieni; când stătea întinsă într-un fotoliu imens, cu picioarele pe un suport înalt, semăna cu dra Catherine Marsh¹⁰. Trei doamne române, de o vârstă înaintată, ne-au servit ceaiul în timp ce noi vorbeam cu Regina și ne tot îmbiau cu șuncă, cu caviar și brânză în bucățele mici și rotunde pe pâine, greu de mâncat fără să devii tencuit cu caviar.

Eu, NB, m-am îndrăgostit și mai mult de Regină decât acum 10 ani, la vila ei din Neuwied. Am vorbit mai întâi despre Hilda Deichmann, apoi despre război, relațiile anglo-germane, sufragiul femeilor, cărțile lui Wells, filantropia sa și cărțile Hildei, „gândirea superioară” și relația sa cu formele religioase actuale. Ea a spus că a frecventat, indiferent, bisericile protestante, catolice și

⁸ Otto von Dungern (1875-1967), autor al volumului *Rumänien*, apărut la Gotha, în 1916.

⁹ Elisabeth Frey (1780-1845), filantropistă britanică, care a militat pentru îmbunătățirea condițiilor de încarcerare pentru femei.

¹⁰ Catherine Marsh (1818-1912), filantropistă britanică.

ortodoxe deși le preferă pe primele, găsinde că simțămintele personale se armonizau cu oricare dintre acestea. Am fost fermecat de o viziune atât de asemănătoare cu a mea și sunt convins că, dacă nu ar fi fost o regină, ci, să zicem, o văduvă pensionară din Londra, i-aș fi căutat compania, pentru combinația ei de inteligență, intelectualitate, simplitate, dulceață, bunăvoință și frumusețe a vocii și a aspectului.

Când părea că este timpul să plecăm, Regele a intrat foarte liniștit, în uniformă albastră cu diverse ordine. Întregul „anturaj” (acesta este cuvântul?) a fugit și noi patru am rămas singuri. Regina i-a spus că C. vorbește germana, iar când C. a spus că are mulți prieteni germani, el a spus: «Sper că în curând vor fi din nou prietenii voștri». Prima dată am vorbit cu el împreună. El a revenit la franceză, iar N a lansat „evanghelia” noastră despre faptul că Anglia luptă pentru națiunile mici (prin urmare, se merită ca și România să lupte.) După care Regina, ale cărei sentimente sunt violent pro-germane, a intervenit, înainte ca el să poată răspunde, ridiculizând ideea. S-a plâns de Comitetul Balcanic că a neglijat România, ceea ce ne-a dat o nouă șansă de a ne susține punctul de vedere, o sarcină dificilă în aceste circumstanțe.

Regina l-a atras repede pe N într-o conversație separată, iar eu (C) am rămas cu Regele. Dungern m-a avertizat să vorbesc clar, deoarece era destul de surd, și i-am povestit îndelung despre ceea ce făcusem. Părea să-i placă în mod deosebit să audă despre Regele Ferdinand¹¹.

(A întrebat dacă l-am văzut). L-am jertfit pe Ferdy în mod gratuit, pentru a-l amuza pe bătrân, deși povestirea despre reținerea lui Ferdy s-ar putea să-l facă să-i urmeze exemplul.

Referitor la vizita noastră la Strumița, a spus că a obținut-o pentru bulgari și că a încercat, de asemenea, să obțină Drama și Kavala pentru ei, dar Venizelos nu i-a urmat sfatul¹². În privința unei înțelegeri cu Bulgaria, s-a declarat foarte interesat de aceasta, dar nu putea ceda nici un teritoriu. În ceea ce privește războiul, a spus că acesta este foarte echilibrat și că nu se știe cine va câștiga. România ar trebui să fie neutră, așa cum a spus Ferdy despre Bulgaria. Take Ionescu spusese că era admirat, dar nimeni nu-l putea iubi, astfel încât zâmbetul său plăcut și felul său de a fi simpatic ne-au surprins.

Dungern a spus că a devenit mai blând și mai politicos în ultima vreme, că nu avea sentimente și că era în general practic. Take credea că

¹¹ Ferdinand de Saxa Coburg-Gotha (1861 – 1948), principe (1887-1908) și rege (1908-1918) al Bulgariei.

¹² Apartenența teritorială a acestor orașe a fost negociată în timpul Păcii de la București (1913), care a pus capăt celui de-al Doilea Război Balcanic.

Regina este foarte inteligentă și, fiind acum mereu cu Regele, îi controla în mare măsură părerea. Fusese iubită, dar din cauza războiului nu mai era așa. Am stat atât de mult încât am început să ne întrebăm dacă ar putea fi adevărat că se așteaptă ca personajele regale să încheie discuțiile. Regele a continuat timp de 40 de minute și apoi și-a luat rămas bun afectuos de la noi”¹³.

O săptămână mai târziu, destinele celor doi frați și cel al defunctului rege se vor intersecta din nou, într-un mod neașteptat. În timp ce cortegiul funerar părăsea palatul regal din București, frații Buxton sunt împușcați, în apropiere de hotelul în care locuiau, Athénée Palace. „Universul” va ieși cu o ediție specială, care titrează: *Funeraliile Regelui Carol I. Atentatul contra fraților Buxton*.

„Se știe că de câțva timp frații Buxton – dintre care unul, anume Noel, e președintele Comitetului balcanic din Londra și membru în parlamentul englez – se află în Capitală.

Azi dimineață, la orele 9, frații Buxton se aflau într-un automobil împreună cu consulul englez din București, așteptând pe str. Episcopiei trecerea spre gară a cortegiului cu rămășițele pământești ale Regelui Carol, apoi urmau să plece împreună cu fiul fostului prim-ministru bulgar Gheșov, la moșia Sărulești (Ialomița).

Pe când așteptau pornirea cortegiului s-a apropiat de automobil un tânăr înalt și oacheș descărcând mai multe focuri de revolver asupra fraților Buxton; unul din ei a fost lovit în partea dreaptă a gâtului, iar celalt în partea stângă a pieptului.

În stare gravă, nefericiții englezi au fost transportați la hotelul Athénée Palace, din apropiere unde doctori chemați în grabă le dau îngrijiri. Sărind sergenții să aresteze pe atentator, acesta i-a amenințat că-i împușcă. Atunci, un șofer și agentul special de siguranță Mârza s-au repezit asupra lui, reușind să-l dezarmeze și să-l aresteze.

Dus la poliție, criminalul a declarat că se numește Regep, e supus turc, n-are familie, nici complici.

D-l procuror Paul Iliescu i-a luat interogatoriul.

Este sigur că această crimă a fost comisă din motive politice”¹⁴.

¹³ Noel and Charles Buxton, *Mission to the Balkans*, copie păstrată la Централен Държавен Архив (ЦДА), Кмф 04, Инв. № 456/7, л. 48, 80-84.

¹⁴ „Universul”, Ediție specială, 3 octombrie 1914, p. 1-3.

Dincolo de acest incident, activitatea lui Noel și Charles Roden Buxton sau a Comitetului Balcanic de la Londra nu a stârnit vreo curiozitate istoricilor români. Dacă, în urmă cu un secol, acest Comitet era extrem de popular în Europa de Sud-Est, de la Carpați și până la Marea Egee, iar numele liderilor săi erau rostite cu respect în capitalele balcanice, unde erau tratați ca niște oaspeți de seamă, în timpul vizitelor lor, astăzi, peste toate acestea, s-a așternut uitarea¹⁵. Se impune, așadar, o scurtă introducere. În preajma anului 1900, opinia publică europeană devenise un factor crucial, care nu mai putea fi ignorat de către decidenții politicii externe. În Europa apuseană, jurnaliști, oameni de știință și politicieni au format diverse grupuri de lobby pentru a promova diferite cauze sau pentru a sprijini diverse naționalități, atrăgând atenția guvernelor lor asupra acestora. Soarta creștinilor din Imperiul Otoman nu putea face excepție. În perioada premergătoare Primului Război Mondial, unul dintre cele mai importante grupuri de acest tip a fost Comitetul Balcanic, înființat de Noel și Charles Roden Buxton în 1902. Personalități influente s-au alăturat acestui comitet, care și-a câștigat rapid o autoritate solidă în societatea britanică. Scopul principal al Comitetului era de a determina guvernul britanic să aibă o politică mult mai activă în Peninsula Balcanică și să oblige Imperiul Otoman să introducă reforme în provinciile sale locuite de creștini¹⁶. Timp de un deceniu, Noel Buxton și Comitetul Balcanic au încercat să mențină chestiunea macedoneană în centrul discursului politic britanic. În notițele sale păstrate la Universitatea McGill din Montreal, Noel Buxton explică interesul său de o viață pentru Balcani. În primul rând, vorbim despre o chestiune care stârnea îngrijorarea în rândul politicianilor din întreaga Europă, din cauza perspectivei unui război european generat de ambițiile rivale ale Austro-Ungariei și Rusiei în regiune. A existat și o motivație mult mai pragmatică, respectiv renunțarea la tir.

¹⁵ Иван Илчев, *Балканският Комитет (1903-1946)*, Главно управление на архивите при Министерския съвет, Архивите говорят № 27, *Балканският комитет в Лондон (1903-1946)*, Университетско издателство “Климент Охридски”, София, 2003, с. 6.

¹⁶ Balázs Balatoni, *The Buxton Mission. British diplomacy in Bulgaria 1914–1915*, în *Mediterrán tanulmányok*, XXVIII, 2019, p. 50.

„Mi-e teamă că dragostea mea pentru acest sport m-ar fi ținut acasă, dar Balcanii au oferit un teren pentru călătorii cu adevărat dure, cu șansa aventurii, la doar trei zile de Londra; și consider că, în acele zile, călătoriile în Balcani erau superioare sportului domestic obișnuit și meritau mai mult numele de «sport»¹⁷.

În epocă, numele lui Noel Buxton a ajuns să fie legat de presupuse activități subversive din lumea balcanică. „Am fost considerat un pro-bulgar și, prin urmare, am fost privit cu groază de națiunile vecine care concureau pentru posesia Macedoniei”¹⁸.

În momentul în care a izbucnit prima conflagrație mondială, iar Turcia a intrat în război de partea Germaniei, poziția statelor balcanice a devenit crucială pentru cele două blocuri militare. În acest context, unii dintre politicienii britanici cochetează cu ideea trimiterii unei misiuni diplomatice în Balcani, cu scopul de a obține suportul sau măcar o neutralitate binevoitoare din partea unor țări precum Grecia, Bulgaria sau România. Contactele în regiune ale fraților Buxton îi îndreptățesc să fie însărcinați cu o astfel de misiune neoficială, privită însă cu multă suspiciune din partea Foreign Office. Noel Buxton este îngrijorat de faptul că Bulgaria, după Pacea de la București, pe care personal o considera parțial responsabilă pentru izbucnirea Marelui Război, autoritățile de la Sofia s-ar fi aliat cu oricine le-ar fi garantat teritoriile pierdute în vara anului 1913¹⁹. În toamna anului 1914, cei doi frați Buxton pleacă într-un turneu de patru luni prin Europa de Sud-Est, concluziile acestui demers diplomatic fiind publicate într-un volum apărut în primăvara anului 1915, la Londra. *The War and the Balkans* rezumă opiniile celor doi frați în privința situației politice din Peninsula

¹⁷ McGill Library, Noel-Noel Buxton Fonds, Draft of Autobiography, Fragments 1/3, Balkans (A), nepaginat; disponibil la

http://digitalarchives.library.mcgill.ca/RBSC/MSG951/rbrc_msg951_noel-buxton_c8_folder5_autobiography_fragments1.pdf

¹⁸ McGill Library, Noel-Noel Buxton Fonds, Draft of Autobiography, Balkan Reform, p. 146; disponibil la

http://digitalarchives.library.mcgill.ca/RBSC/MSG951/rbrc_msg951_noel-buxton_c8_folder2_autobiography_balkan-reform.pdf

¹⁹ McGill Library, Noel-Noel Buxton Fonds, Draft of Autobiography, Fragments 2/3, Balkans contd., p. 8; disponibil la

https://digitalarchives.library.mcgill.ca/RBSC/MSG951/rbrc_msg951_noel-buxton_c8_folder6_autobiography_fragments2.pdf

Balcanică, cuprinzând și o evaluare a puterii militare a fiecărui stat din regiune. Unul din cele 11 capitole ale acestui volum de mici dimensiuni îi este rezervat României. Prilej pentru o scurtă introducere în istoria acestei țări:

„Există puține fenomene mai ciudate în istoria raselor decât România. Din motive încă obscure, limba latină și ceva din caracteristicile latine au supraviețuit aici, pe pământul vechii provincii romane Dacia, în timp ce în regiunile mult mai apropiate de centrul imperiului, inclusiv în întreaga Peninsulă Balcanică, au dispărut complet. Mica enclavă latină a fost înconjurată timp de secole de popoare mai puternice. Slavii, polonezii, maghiarii, tătarii și turcii s-au luptat unul după altul pentru ea. Rezultatul acestor invazii este demonstrat de faptul că cel mai pur sânge românesc se găsește de-a lungul Carpaților, fie de partea română, fie de partea maghiară. În munți, latinii au putut scăpa cel mai ușor de influența invadatorilor.”²⁰

Relevante sunt impresiile culese de cei frați Buxton, în toamna anului 1914, în timpul vizitei la București. Pentru cei doi politicieni britanici, Vechiul Regat nu era propriu-zis o democrație:

„Țăranii sunt în general săraci. Nemulțumirea lor a izbucnit în urmă cu câțiva ani într-o mișcare revoluționară violentă, în cadrul căreia aproximativ zece mii de oameni au fost împușcați de soldați. Distribuția bogăției este extrem de inegală. În capitală, cele mai magnifice case particulare se găsesc alături de o mahala și un grad de sărăcie abjectă, necunoscut la Sofia, Belgrad sau Atena. Sufragiul este foarte restrâns. Opinia publică nu contează prea mult în configurarea politicii României, care este condusă în principal de grupuri mici de politicieni”²¹.

Rolul defunctului Rege Carol I în transformarea României într-un stat civilizată este recunoscut explicit de frații Buxton, a căror atenție se îndreaptă, în primăvara anului 1915, către Regina Maria:

„România a dobândit un nou interes pentru englezi datorită faptului că regina sa actuală este de origine engleză. Regina Maria este, probabil, cea

²⁰ Noel Buxton, Charles Roden Buxton, *The War in the Balkans*, London, 1915, p. 51.

²¹ *Ibidem*, p. 52.

mai remarcabilă personalitate engleză din Balcani. Remarcabilă pentru calitățile sale intelectuale și artistice, precum și pentru frumusețea sa impunătoare, este probabil, după părerea românilor, să joace un rol deloc neglijabil în istoria următorilor ani”²².

Inevitabil, poziționarea României, în contextul presiunilor legate de intrarea în război, face obiectul unor constatări pertinente din partea celor doi politicieni britanici:

„Aspirațiile naționale ale României sunt îndreptate parțial spre Basarabia, provincia care i-a fost luată de Rusia, dar și mai mult spre vest, spre cele trei milioane de români care locuiesc în Transilvania, care formează colțul sud-estic al Ungariei. (...) Populația română este pentru război, iar adunările de stradă și alte demonstrații sunt frecvente în București. Dar este ușor să exagerăm influența pe care aceste demonstrații o exercită asupra guvernului. Există personalități puternice, în primul rând Take Ionescu, care sunt convinse că adevăratul interes al țării constă în participarea la război de partea Triplei Înțelegeri și că actuala criză oferă cea mai mare ocazie care s-a ivit vreodată în istoria României de a realiza visul unei rase românești unite. Pe de altă parte, simpatiile actualului rege, un membru al familiei Hohenzollern, sunt în mod natural germane, iar tratatul de alianță cu Austria, încheiat de defunctul său unchi, există încă, deși este considerat în mod popular ca fiind învechit. În plus, există mulți politicieni care cred că, printr-o așteptare judicioasă, România ar putea fi în măsură să repete experiența din ultimul an (1913 – n.n.), când a câștigat o parte considerabilă de teritoriu printr-o ocupație fără vărsare de sânge. În cele din urmă, în timpul războiului a existat un comerț anormal de profitabil cu Austria și Germania, iar interese puternice au acționat împotriva politicii de acțiune”²³.

Impresii mult mai detaliate despre societatea românească în perioada neutralității se regăsesc în jurnalul pe care cei doi frați l-au ținut pe durata misiunii lor.

„Este o obișnuință la români să vorbească cu înfumurare despre civilizația lor superioară, ca și cum n-ar exista nici o îndoială în privința asta.

²² *Ibidem*, p. 53-54.

²³ *Ibidem*, p. 54-55

Ei vorbesc cu condescendență despre Bulgaria ca despre o națiune de țărani și de oameni virtuoși și atașați de familie. Civilizația bucureșteană este în mare parte superficială și urâtă. Hoteluri foarte luxoase, străzi înguste ca Corso la Roma, aglomerate de mașini și echipaje. O purtare atroce domnește. Demi-monde-ul se afișează peste tot și aparent dictează în mare parte moda pentru femeile din clasa superioară. Buzele rujate sunt, fără îndoială, foarte șic în rândul femeilor inocente, chiar și în clasa de mijloc. Dar restaurantul de la Athénée se distinge în principal ca o stațiune a doamnelor care trebuie să fie profesioniste. Nu pare să existe o civilizație esențială, foarte puțină muzică și nici o galerie de artă demnă de acest nume, cu excepția celei private a domnului Simu²⁴, care este de origine bulgară. În București este concentrată o uriașă bogăție, obținută din pământ și petrol. Reversul luxului afișat în acest oraș este sărăcia țipătoare a populației rurale”.

În privința oamenilor politici pe care i-au întâlnit la București, caracterizările celor doi frați pot părea surprinzătoare. Bineînțeles, Take Ionescu este politicianul român cu care au interacționat cel mai bine: „S-a ridicat singur, acum este eminent avocat. Jurnalist strălucitor, proprietar al lui «La Roumanie», pentru care scrie zilnic articole de fond inteligente.” Idol al poporului, care, după propriile cuvinte, putea „să ridice, oricând, în trei zile, o revoluție”. Ionel Brătianu seamănă cu „un italian educat”, în timp ce ministrul de externe, Emanoil Porumbaru, foarte respectuos, are o înfățișare „de băcan, cel mult de slujitor al bisericii”. Cea mai dizgrațioasă amintire este lăsată de ministrul lucrărilor publice, Alecu Constantinescu. Pentru Charles Roden Buxton, acesta întruchipa cele mai urâte trăsături ale modului românesc de viață. „Fața ca de broască. Îmbuibat cu vin și mâncare. În timp ce discutam, dame cu o înfățișare dubioasă îi șușoteau la ureche. Le-a privit și întinzându-le mâna stângă, le-a promis o întâlnire a doua zi”²⁵. Câțiva ani mai târziu, în timpul Conferinței de pace de la Paris, Noel Buxton va încerca, după propriile cuvinte, să-i dea șefului diplomației britanice, lordul Balfour, „o imagine corectă a românilor, vorbindu-i

²⁴ Anastase Simu (1854-1935), născut la Brăila, provenea dintr-o familie de aromâni originari din Vlaho-Clisura (Anastase N. Hâciu, *Aromânii*, Focșani, 1936, p. 309). Despre Muzeul Simu, vezi Emanoil Bucuța, *Muzeul Simu*, în „Boabe de grâu”, Anul II, Nr 1, ianuarie 1931, p. 29-41.

²⁵ Noel and Charles Buxton, *Mission to the Balkans*, ЦДА, Кмф 04, ИИВ. № 456/7, л. 48-51.

despre inadecvarea civilizației lor”. În acest sens va menționa numele unui ministru român, pe care l-a remarcat într-un hotel din Budapesta ținând de mână o demimondenă, în timp ce vorbea cu un diplomat străin, ceea ce din punctul său de vedere era scandalos.²⁶

Principalul eveniment al periplului diplomatic al fraților Buxton prin Balcani este incidentul petrecut în centrul Bucureștilor. Aceștia au preferat să nu participe la funeraliile Regelui Carol I, ci să viziteze o moșie administrată de fiul fostului prim-ministru bulgar Ivan Gheșov. Peste ani, Noel Buxton va rememora acest episod:

„Tocmai urcasem în mașina deschisă, eu aflându-mă în partea dreaptă a banchetei din spate, când, peste zgomotul mulțimii, l-am auzit pe Charles spunându-mi: «Atenție, suntem împușcați». Apoi am văzut, în dreapta mea, la aproximativ un metru, un bărbat trăgând în mine. A tras șase focuri și îmi amintesc că mă întrebam cum e posibil să rateze. Șoferul l-a prins din spate și l-a aruncat la pământ. Nu am simțit nicio rană, dar am văzut că eram plin de sânge. Charles a spus: «Sunt rănit, hai să mergem la hotel!» El fusese împușcat direct în corp, glonțul trecându-i prin plămâni, eu aveam doar maxilarul rupt. Camera a fost umplută în câteva minute de o mulțime interesată, iar în scurt timp ministrul plenipotențiar britanic, care se întâmpla să fie vărul nostru, George Barclay, a apărut în uniforma completă pe care o purtase la înmormântare. Nu părea să existe nici o cale de a elibera camera, deoarece nu puteam decât să mormăim, iar viața lui Charles era în pericol. Noroc că Bouchier (corespondentul lui The Times în Balcani) a apărut curând, dar lucrurile nu erau mult mai bune deoarece era surd, iar maxilarul meu blocat m-a împiedicat să strig la el. Am reușit să scriu pe o bucată de hârtie «Eliberați camera» și asta făcea când doi polițiști au dat buzna prin mulțime, târându-l pe asasin, cerându-mi să-l identific pe om, iar eu nu am putut decât să dau din cap»²⁷.

²⁶ McGill Library, Noel-Noel Buxton Fonds, Draft of Autobiography, The German Danger, p. 138; disponibil la

http://digitalarchives.library.mcgill.ca/RBSC/MSG951/rbsc_msg951_noel-buxton_c8_folder1_autobiography_german-danger.pdf

²⁷ McGill Library, Noel-Noel Buxton Fonds, Draft of Autobiography, Balkan Reform, p. 164-165; disponibil la

http://digitalarchives.library.mcgill.ca/RBSC/MSG951/rbsc_msg951_noel-buxton_c8_folder2_autobiography_balkan-reform.pdf

În cele din urmă, la intervenția lui Take Ionescu, cei doi frați vor fi internați într-un spital de către fratele său, doctorul Thoma Ionescu, rectorul Universității București. După ce s-au însănătoșit, au putut să-l viziteze pe tânărul care a atentat la viața lor. Acesta era un jurnalist turc, sosit cu doar câteva zile înainte la București, cu gândul de a-l asasina pe Noel Buxton, din cauza rolului pe care acesta l-a jucat în timpul războaielor balcanice²⁸. Acest asasinat politic va face vâlvă în presa vremii, tânărul turc fiind condamnat, în cele din urmă, la cinci ani de închisoare²⁹. Va fi eliberat în momentul în care Puterile Centrale au ocupat capitala României pentru ca, în 1919, să fie ucis în timpul debarcării trupelor grecești în portul Smyrna. Noel Buxton va primi această confirmare prin intermediul unui ofițer britanic, martor ocular³⁰.

Înainte de părăsi România, cei doi frați vor fi primiți în audiență de noua Regină Maria, remarcând faptul că avea și simțul umorului³¹. Întorși în Bulgaria ca niște eroi, frații Buxton vor avea neplăcerea de a constata, în scurt timp, eșecul misiunii lor. În septembrie 1915, Bulgaria va intra în război de partea Puterilor Centrale. În pofida acestui fapt, frații Buxton vor milita pentru un tratament just acordat Bulgariei învinse, în timpul Conferinței de pace de la Versailles. Vor rămâne la fel de conectați la problemele Balcanilor, până spre sfârșitul vieții. Bulgarii le-au rămas recunoscători. Astăzi, nu doar un bulevard, ci și un cartier din Sofia poartă numele fraților Buxton.

Daniel CAIN

Institutul de Studii Sud-Est Europene

²⁸ „Adevărul”, Anul 27, Nr. 9907, 10 octombrie 1914, p. 4

²⁹ „Dimineața”, Anul 12, Nr. 4195, 5 noiembrie 1915, p. 1.

³⁰ Noel Buxton, *Travels and Reflections*, London, 1929, p. 129.

³¹ Noel and Charles Buxton, *Mission to the Balkans*, ЦДА, Кмф 04, ИИВ. № 456/7, л. 85-87.